

HORTA (Anomenada també Santa Maria d'Horta i modernament Horta d'Avinyó)

Josep M. Mata-Perelló

Josep Girabal i Guitart

GEOPARC DE LA CATALUNYA CENTRAL

Plana al·luvial del Rial, plantada de vinya. Al fons s'observa la fàbrica i les primeres cases del Carrer Nou.

Introducció històrica

Seguint amb els tres termes que han configurat l'actual municipi d'Avinyó, tractarem avui del d'Horta. Des de l'època de Guifré el Pelós aquest poblet estava integrat a Artés malgrat tenir parròquia i terme, però el 1637 se'n va segregar esdevenint municipi independent fins que per una llei de 1845 el govern espanyol va obligar a les entitats de menys de 150 habitants a integrar-se amb altres per assolir aquest mínim. Malgrat els intents d'Horta de continuar independent es va haver d'unir a Avinyó havent estat municipi durant 210 anys. Cal dir que el nom d'*Horta d'Avinyó* no es va utilitzar fins al primer terç del segle XX.

Situació geogràfica

El terme històric d'Horta ocupa la part sud-est de l'actual d'Avinyó i va des de la Gavarresa fins a la carena entre Calders i Moià travessant un tram de les valls del Riu Sec i la Riera de Malrubí, ambdós afluents de la Gavarresa. Dit d'altra manera va des del Pla de Bages fins als relleus occidentals de l'altiplà del Moianès.

Situació geològica

Com la totalitat del Bages i el Moianès, el terme d'Horta forma part de la Depressió Geològica de l'Ebre

Embassament de Vilagonella. A la riba s'observa un aflorament de les margues blaves d'origen marí.

Camí de l'embassament de Vilagonella. Estrat i blocs caiguts de pedra sorrenca o gres, d'origen marí.

Edat

Les roques del terme d'Horta tenen una antiguitat aproximada de 48 a 33 Ma (milions d'anys), darrer terç del període Eocè i principi de l'Oligocè. També hi ha sediments molt més moderns aportats principalment per la Gavarresa, fonamentalment de l'Holocè, de menys de 2 Ma.

Història geològica

Al terme d'Horta hi trobem els materials que expliquen la història geològica de la Depressió de l'Ebre, que a mitjans de l'Eocè estava ocupada per un mar allargat i poc profund que s'obria a l'Atlàntic, el terme d'Horta era un fons marí tranquil on sedimentaven argiles aportades per antics rius que venien del sud. Al límit amb el terme de Calders, on el mar era menys profund, es va formar un escull coral·lí que demostra que el clima era tropical. Fa uns 35 Ma la comunicació del petit mar amb l'oceà es va tancar i es va anar evaporant formant dipòsits de guixos, sal comuna i sal potàssica, així la vella conca marina va esdevenir una depressió *endorreica* (sense sortida al mar). Els rius i rieres que baixaven de les muntanyes van dipositar a la depressió sediments de tonalitat rogenca pel seu contacte amb l'atmosfera que van cobrir les sals anteriors, mentre que l'aigua acabava a les zones més baixes formant llacs i aiguamolls. Fa a l'entorn de 15 Ma les aigües van obrir camí cap al mar formant-se nous rius, des de llavors l'erosió ha anat configurant el relleu actual.

Materials geològics

El terme d'Horta aplega una notable diversitat de materials degut a les canviants condicions ambientals de la zona en el decurs dels temps geològics. Els més remarcables són:

Margues blaves procedents d'argiles de fons marí poc oxi-

genat, les trobem principalment a la vall de la Riera de Malrubí. La seva meteorització produeix argiles que principalment a les capes més superficials són de color ocre.

Gresos marins: pedra sorrenca formada per la consolidació de sorra de platja, sovint s'alterna o està per damunt de les margues.

Guixos marins. Les primeres sals que van precipitar en l'evaporació de l'antic mar i que trobem per damunt dels materials anteriors. Abunden majoritàriament a la serra que separa la Riera de Malrubí i el Riu Sec. Han estat explotats fins a mitjans segle XX per obtenir guix per a la construcció.

Margues i gresos continentals de color roig intens popularment anomenades tapàs, procedeixen d'argiles i sorres oxidades pel contacte amb l'atmosfera en el moment de la seva sedimentació. Formen part de la Formació Artés i són els que afloren a bona part del terme.

Calcàries lacustres incloses en la Fm Artés, es van formar a partir de sediments dipositats en antics llacs d'aigua dolça. Tradicionalment eren explotades com a pedra de construc-

Guixera del Freixe. Tall d'explotació de la pedra de guix d'origen marí.

Balç del Berenguer. A la part baixa hi ha margues blaves, més antigues, al mig s'observen roques riques en guix i a dalt, de color vermell, margues i gresos continentals.

ció i per obtenir calç viva en forns com per exemple el de l'Alzina.

Graves, sorres i llims aportats pels rius actuals, principalment la Gavarresa. S'havien extret en una gravera propera a Horta, avui ja restaurada.

Indrets d'interès geològic remarcable

Al terme de Santa Maria d'Horta es troben indrets remarcables, entre ells:

El Balç del Berenguer

Sens dubte és un dels elements més espectaculars del patrimoni del Geoparc. És un cingle originat per l'erosió de la Riera de Malrubí, que passa als seus peus. Es tracta d'un magnífic balç de més de 80 metres d'alçada, ja citat en la delimitació del terme d'Artés de l'any 889 on s'anomenava *Balzo rubro*, cingle vermell. En aquest tall geològic natural hi veiem representada la història de la depressió geològica de l'Ebre. A la part baixa hi ha margues blaves formades a

partir d'argiles sedimentades en un fons marí, més amunt hi ha guixos procedents de l'evaporació d'aquell mar, i al cim hi ha els materials continentals de la Formació Artés, dipositats aquí quan era en una depressió endorreica i que van cobrir els anteriors.

La guixera del Freixe

És en un indret obac i accidentat, no gaire lluny de la masia d'aquest nom. És una pedrera espectacular malgrat que l'espessa vegetació la fa poc visible. Va ser explotada fins a mitjans del segle passat i comptava amb forn però havien de transportar el guix cuit fins al molí mitjançant una vagoneta penjada d'un cable.

Mines d'aigua de la Ruca

Prop de la casa de la Ruca es va construir a l'època de la Guerra Civil un dipòsit que encara s'utilitza en el qual es reuneix el cabal de diverses fonts i mines d'aigua per a ús de la finca. Cap a la dècada de 1950 es va construir una planta embotelladora d'aquesta aigua, que va comercialitzar amb el nom d'*Agua Vallrocar*, però el negoci va fracassar aviat.

Entrada d'una mina d'aigua de la Ruca, oberta per a la captació d'aigua per a l'empresa Agua Vallrocar

Dipòsit de la Ruca on encara es recull l'aigua de diverses fonts i mines.

Estrat de calcària lacustre al talús del Carrer Nou d'Horta. La inclinació dels estrats indica que formen part d'un dels diversos plects que hi ha a la zona.

Antic forn de calç de l'Alzina. Abandonat fa més d'un segle, servia per transformar la calcària lacustre en calç viva.

El dipòsit i l'entrada d'una de les mines són accessibles des de la carretera que uneix la Ruca amb el restaurant Urbisol.

Embassament de Vilagonella

Es tracta d'un petit embassament al vessant obac de la Riera de Malrubí, molt visitat per banyistes a l'estiu. L'aigua és retinguda per un dic fet amb l'argila impermeable extreta allà mateix. A la rodalia del pantà hi ha bons afloraments de margues blaves i de pedra sorrenca d'origen marí.

Pou de Glaç

D'entre els que coneixem, és el pou de glaç més a la vista, ja que és a tocar la carretera B-431, al Carrer Nou d'Horta,

precisament la construcció de la carretera a finals del segle XIX el va seccionar per la meitat. Es tracta d'un pou més aviat petit, fet amb amb còdols units amb morter de calç.

Les terrasses fluvials

En indrets propers a la Gavarresa abunden els dipòsits d'al·luvions dipositats fa milers d'anys per on passava llavors aquesta riera, que era a un nivell molt més alt que ara, la majoria són del període Holocè i les més antigues del Plis-tocè. Són testimonis de l'erosió que la xarxa fluvial ha fet i fa encara en el nostre paisatge. La terrassa més baixa forma la plana al·luvial que travessa la carretera venint d'Artés.

Materials d'una terrassa fluvial a la carretera d'accés al Carrer de Dalt, és a 45 metres per damunt de la llera actual. S'hi observen graves, portades aquí per aigües mogudes i dipòsits de llims sedimentats per aigües més lentes.

Pou de glaç d'Horta, a peu de carretera. S'observa l'ús majoritari de còdols en la seva construcció